Ahmet ŞAFAK¹

LANGUAGE EXAMINATION OF THE OTTOMAN SARIYYE
REGISTERS

<http://dx.doi.org/10.47832/2717-8293.5-3.3>

Research Article

Received:

11/04/2021

Accepted:

29/04/2021

Published:

01/06/2021

This article has been
scanned by iThenticat
No plagiarism detected

Copyright © Published
by Rimak Journal,
www.rimakjournal.com

Rimar Academy, Fatih,
Istanbul, 34093 Turkey
All rights reserved

Abstract:

Although the relations between Turks and Persians date back to the first periods of history, especially since the first years of Islam, these two nations shared the same religious and political powers with Arabs and lived together and exchanged culture with each other for centuries. Naturally, after Islam, Arabic and Persian influenced Turkish both in form and content. After the announcement of the Tanzimat, the changes made with the innovation movements have also affected the language, and various literary movements have put forward different ideas about how the written language should be. After that period, Ottoman Turkish was stuck between Arabic and Persian. The literati and intellectuals of that period started to use many Arabic and Persian words, which were not even used in that period, and created many compositions and phrases that could not be resolved with them. These compositions and phrases made the language of the works created in that period very heavy and almost incomprehensible.

The content of the Shari'iyye registers includes a very wide and comprehensive area as a research field. It is closely related to the social, cultural and linguistic features of the times it was in. In cases seen in the registries, besides many immovable properties (mills, stores, shops, etc.) sold, donated or left inherited, the items (wooden sofa, tray, sheet, fork, shirt etc.) carries over. In this context, Tuzla Court Şer'iyye Registry XIX. century, it has the characteristics of that period because it is the official court records.

The XIX, which we mentioned above in general terms. century language features of the Tuzla Court overlap with the Şer'iyye Registry Book (1287-1295). When we look at this shari'iyye registry book, we come across definitions of sharia law, and many non-Turkish (Arabic, Persian) words in addition to the terms. In addition, the compositions and phrases made make the language of the work very heavy. Court proceedings, written in the ornate prose style, are very difficult to understand. In addition, it is possible to encounter some linguistic features (For example: rounding) belonging to the period of Old Anatolian Turkish in the work.

Key words: Cyprus Sharia Registry, Language, Culture, History.

¹ Dr. ,Turkey, ahmedsafak@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0088-3010>

OSMANLI ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN DİL İNCELEMESİ

ÖZ

Türklerle Farısların ilişkileri tarihin ilk dönemlerine dayanmakla birlikte özellikle İslamiyet'in ilk yıllarından itibaren bu iki millet Araplarla birlikte aynı dini ve siyasal iktidarları paylaşarak asırlarca iç içe yaşamış ve birbirleriyle kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Doğal olarak İslâm'dan sonra Arapça ve Farsça Türkçeyi hem şekil hem de içerik bakımından etkilemiştir. Tanzimat'ın ilanından sonra, yenileşme hareketleriyle birlikte yapılan değişiklikler dil üzerinde de etkisini göstermiş, çeşitli edebî akımlar yazı dilinin nasıl olması konusunda farklı fikirler ortaya atmışlardır. O dönemden sonra Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsçanın arasında adeta sıkışmış kalmıştır. O dönemin edebiyatçıları ve fikir adamları eserlerini oluştururken o dönemde bile kullanılmayan birçok Arapça ve Farsça kelimeyi kullanmaya başlamış ve bunlarla içerisinden çıkılamayacak birçok terkip ve tamlama meydana getirmiştir. Bu terkip ve tamlamalar o dönemde meydana getirilmiş eserlerin dilini çok ağırlaştırmış ve adeta anlaşılmasız hale getirmiştir.

Şer'îyye sicillerinin içeriği araştırma sahası olarak çok geniş ve kapsamlı bir alanı içerir. İçinde bulunduğu devirlerin sosyal, kültürel ve dil özellikleriyle yakından ilgilidir. Sicillerde görülen davalarda, satılan, hibe edilen ve yahut da miras bırakılan birçok taşınmaz mal mülk (değirmen, mağaza, dükkan vs.) yanında günlük kullanım alanlarında rastlayabileceğimiz eşyalar (tahta divan, tepsi, çarşaf, çatal, gömlek vs.) kendi döneminin birçok özelliğini üzerinde taşır. Bu bağlamda, üzerinde çalıştığımız Tuzla Mahkemesi Şer'îyye Sicili XIX. yüzyılın resmi mahkeme kayıtları olmasından dolayı o dönemin özelliklerini taşır.

Genel hatlarıyla yukarıda bahsettiğimiz XIX. yüzyılın dil özellikleri incelemiş olduğumuz Tuzla Mahkemesi Şer'îyye Sicil Defteriyle (1287-1295) örtüşmektedir. Bu şer'îyye sicil defterine baktığımız zaman şer'î hukuka ait tanımlar, terimler yanında Türkçe olmayan birçok (Arapça, Farsça) kelimeler karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında yapılmış olan terkip ve tamlamalar eserin dilini çok ağır bir hale getirmektedir. Süslü nesir üslubuyla yazılmış olan mahkeme tutanaklarının anlaşılması çok güçtür. Ayrıca eserde, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bazı dil özelliklerine de (Örneğin: yuvarlaklaşma) rastlamak mümkündür.!

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Şer'îyye Sicil, Dil, Kültür, Tarih.

Giriş:

İlk çağlardan günümüze kadar insanoğlu, etrafında ne olup bittiğine dair sürekli bir merak içerisinde olmuştur. İlk insanlar için iletişim ve haberleşme, hafıza ile sınırlıydı. Bilgiye sahip olmak ve onu korumak, haber vermek insan yaşamının vazgeçilmez gerçeğidir. İnsan hafızası tüm bilgiyi toplayacak ve koruyacak bir yapıda olmadığı için toplanan bilginin ve haberin kaydedilmesi zorunluluğu doğmuştur. Genelde değişmeyen ve kalıcı olan bilgiler zaman içerisinde taşlara, kil tabletlere, papirüslere, parşömenlere ve kağıda kaydedilmiştir. Matbaa ise var olan bilginin kitaplara dönüşmesini kolaylaştırdığı gibi bilginin yayılmasını ve kalıcılığını sağlamıştır (Türk, 2019: 282).

Her bilim dalının kendine özgü araştırma malzemeleri vardır. Belli bir alanda ele alınıp incelenen malzemeler başka bir bilim dalı için de malzeme olabilir. Özellikle bir toplumun

tarihinden gelen ve onun geçmiş dönem kültürünü, inançlarını ve geleneklerini yansıtan eserler tek bir bilim dalına ait olamazlar. Şer'iyye sicilleri de bu türden malzemelerdir. Öncelikle tarih, sosyoloji, ekonomi, hukuk gibi alanların doğrudan ilgilendiği bu belgeler bazı yönleriyle diğer bilimlere de yakından ilgilendirir. Dilin kültürün aktarıcısı, düşüncenin ürünü ve toplumun ortak malı olma özellikleri düşünüldüğünde sicillerin dil çalışmalarında da kullanılması gereği ortaya çıkar.

Dil, bir toplumun düşünce yapısını gösteren, toplumu toplum yapan, insan ile toplum arasındaki bağı sağlayan en güçlü kültür ögesidir. Bu düşünceyle bağlantılı olarak, dil aracılığıyla kültürel bağların kuşaktan kuşağa aktarımının sağlanabildiğini ve toplum yapısının anlaşılabilirliğinin kolaylaştığını söyleyebiliriz. İnsanların yaşadığı toplum yapısıyla bağlantılı olarak bir yaşayış şekli ve dil yapısı vardır (Türk, 2017: 786). Dil, yaşamın bütün alanlarında, günlük yaşamın en sade olaylarında, bilimin ana formlarında, gelenek-görenek ve törelerde, inançlarda ortaya çıkar; dil her türlü maddesel yaşamın, tekniğin, ekonominin de koşuludur; dinde, hukukta, felsefe ve sanatta yeri vardır. Dilin etkide bulunan gücü, dilde izini bırakan dünya tablosu ile yaşamın bütün alanlarına yayılır. Buna karşılık dil de her bir alanın özel gereksinimleri ve koşulları ile kendi çevresini ve yönünü belirler (Türk, 2020: 323). Bu belgeler söz varlığı açısından o dönem kültürüne ait söz varlığı hakkında ipuçları vermesi açısından son derece önemlidir.

Çalıştığımız metinde kelimelerin yazılışları genellikle Osmanlıcanın, Eski Anadolu Türkçesi'nin bazen de Türkiye Türkçesi'nin özelliklerini göstermektedir. İncelediğimiz metin Tanzimat sonrası Osmanlı Türkçesi'nin sonlarında yazılmış olan bir metin olmasından dolayı dudak uyumunun çokluğu dikkatimizi çekmiştir.

Üzerinde çalışmış olduğumuz metinde vokallerin ve konsonantların yazımına özellikle dikkat edilmiş; ancak şer'iyye defterini yazan her kim ise (kadı, nâib ve katip) bazen dikkatsizliğinden bazen el yazısının kötülüğünden bazen de üzerinden uzun zaman geçmesinden dolayı sicilin yıpranması veya deforme olmasında kaynaklanan nedenlerden dolayı bazı kelimeler sağlıklı bir şekilde okunamamış bazılarıysa hiç okunamamıştır. Metnin içinde geçen bazı kalıp cümleler ise diğer okunamayan kelimelerin okunmasına yardımcı olmuştur. Bu dönem metinlerinde hareke kullanılmamıştır. Şer'iyye sicilini tutan kişinin (kadı, nâib, kâtip) o dönemin Türkçe imlâsına hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Şer'iyye sicilleri (mahkeme tutanağı) hızlı bir şekilde el yazısı ile yazılmasından ötürü genelde okunaklı değildirler.

Bulgu Ve Yorumlar

Vokallerin Yazılışı

Türkçede bilindiği üzere sekiz adet vokal vardır, bunlar a, e, ı, i, o, ö, u, ü vokalleridir. Bunların dışında Muharrem Ergin'e göre Türkçede her ünlü vokalin hecede tek başına olması ve sağına ve soluna bir ünsüz almasından dolayı normalden biraz uzun veya kısa şekilleri görülebilir. Bu ünlünün normalden kısalığı duyulamayacak kadar önemsizdir. Yalnız bu durum ı ünlüsünde farklılık gösterir. Bu da Türkçede kullanılan ı vokalinin normalden kısa olmasından kaynaklanmaktadır (Ergin, 2011, s.56).

Türkçede uzun vokal bulunmaz. Bu durum ancak bir ünsüzün düşmesi ile iki sesin bir araya gelmesinden kaynaklanan bir ses hadisesidir. Düşen ses yanındaki ünlüyü az da olsa uzatabilir. Bu uzunluk ise geçici olup zamanla ses düşmesinin ve vokal birleşmesinin izleri silinir, ünlü yine ses düşmesinden önceki durumundaki gibi eski haline döner ve kısa okunur.

Türkçede sadece bir türlü a vardır. İncelediğimiz şer'îye sicillerinde a vokali Arap harflerinden elif " ا " ve he " ه " harfleriyle gösterilmiştir. Mahkemede tutulan şer'îye sicillerini yazan memurların farklı olmasından ve tutanakları yazan kişilerin el yazısı karakterleri farklılıklarından dolayı bazen yazdıkları harflerde farklılıklar görülmektedir. Örneğin elif " ا " harfinin dik ve uzun değil de bazıları kısa olarak yazılmış, bazılarıysa ortası kavisli veya yatık şekilde yazılmış bazen de kendisinden sonraki harflerle birleştirilmiş gibi yazılması bu harfle başlayan kelimelerin okunması sırasında zorluklar çıkarmıştır.

2.2. a vokali

Ön Seslerde: a vokali ön seslerde sadece elif (ا) harfi kullanılarak yazılmıştır.

خاوی ... havi ... 3a/22, 4a/6, 4b/31, 6b/7, 7a/12, 10b/7, 11a/29, 12b/8, 14a/9, 15b/6, 16a/16, 16b/6, 17b/8, 18a/8. (Bu kelime bazen noktasız ha (ح) bazen de noktalı hı (خ) harfleriyle karşımıza çıkmaktadır.).

o-ö/u-ü vokalleri

Bilindiği üzere Türkçe’de o, ö ünlüleri kelimenin sadece ilk hecesinde bulunur, sonraki hecelerde bulunmazlar. Konuşma dilinde sonradan Türkçe’ye giren yabancı kelimelerde ikinci hecedeki o, ö ünlüsü u, ü şeklinde söylenir. Örneğin, doktor (doktur), horoz (horuz).

Ön Seslerde: o-ö/u-ü vokalleri kurallar gereği ön seslerde elif ve vav (و) harfleriyle karşılanmıştır.

Örnekler: اولمشدر... olmuştur ... 2b/9, 5a/26, 5b/10, 6b/13, 6b/25, 7b/7, 7b/20, 9a/10, 9b/9, 11b/11, 12a/13, 14b/24, 14b/37, 15a/14.

İç Seslerde: Bu vokaller kelime ortasında vav (و) ya da ye (ی) ile yazılmış veya vokaller gösterilmeden telaffuza göre yazılmaktadır.

Örnekler: شروط... şurût ... 3a/22, 4a/6, 4b/31, 5b/22, 7a/12, 7a/24, 7b/16, 8a/34, 8b/7, 9a/7, 10a/5, 10b/22.

Örnekler: طقوز... doğ uz... dokuz ... 4b/6, 4b/8.

Son Seslerde: o-ö/u-ü vokalleri kelime içi seslerinde olduğu gibi kelime sonu seslerinde de vav (و) harfiyle yazılmışlardır.

Örnekler: (اشبو... işbu ... 3a/2, 3a/19, 3b/4, 4a/3, 4b/3, 4b/28, 5a/17, 5b/3, 7a/10, 7b/24, 8a/3, 8a/31, 9a/16.

Konsonantların Yazılışı

Dil seslerini teşekkül bakımından konsonant ve vokal diye ikiye ayırırız. Konsonantları incelerken onları teşekkül noktası ve sesin çıkış biçimi açısından ayrı ayrı ele almak gerekir. Türkçe’de kullandığımız Latin alfabesinde bulunan p, ç, g, ñ konsonantlarını karşılayan harfler Arap harflerinde yoktur. Şer’iye sicillerinde g ünsüzü kef “ك” harfi, ve ñ (geniz n’si-nazal n) kef harfi ile “ك” gösterilmiştir. Bazı p ve ç konsonantlarının noktaları şer’iye sicillerini yazanlar tarafından kötü yazılması nedeniyle tam olarak ayırt edilememiş, bu durumda cümledeki anlamından hareketle bu harfler “b-p, c-ç” şeklinde ayırt edilebilmişlerdir.

ç Konsonantının Yazılışı

Bilindiği üzere istisna kelimeler dışında ç, ğ, l, m, n, ñ, r, v, z harfleri Türkçe’de kelimelerin başında bulunmazlar. Üzerinde çalıştığımız şer’iye sicillerinde c ve ç konsonantları ön, iç ve son seslerde sadece cim (ج) harfi ya da çim (چ) harfi ile yazılmıştır. باغچه (5a/3) çarşaf (12a/2) برber-vech (6a/1)

p Konsonantının Yazılışı

Şer’iye sicillerinde çok az sayıda rastlanan p (پ) konsonantının yazılışı Arap harflerindeki benzeri olan be (ب) harfi ile karıştırılabilmektedir. اولولup (15a/2) پتریتةpetrita (3b/1)

g, ğ Konsonantlarının Yazılışları

Şer’iye sicillerindeki g konsonantının ince şekli olan kef (گ), (kalın şekli ise ğ (غ) harfleri ile yazılmıştır.

غوروش (8b/2) گوروش (21a/1) ییگرمی/yirmi (17a/1)

s Konsonantının Yazılışı

Şer’iye sicilindeki sözcüklerde geçen s konsonantı se (ث), sin (س) ve sad (ص) harfleri ile yazılmıştır.

سمانیةsemāniye (9b/1) میسر (3b/1) اصلااšlā (7a/1)

t - d Konsonantlarının Yazılışları

Türkçe’de başlı başına farklı ve özel bir yeri olan bir değişim de t-d değişimidir. Bu değişimi özel kılan unsurlardan biri Eski Türkçe’de kelime başında d sesinin olmayışıdır. O dönemde kullanılan kelime başındaki t’ler Batı Türkçesi’nde d’ye dönüşmüştür. Eski Türkçe’de bulunan t’lerin bir kısmı Orta Türkçe’nin imlasında tı harfi “ط” ile yazılmıştır. Muharrem Ergin’e göre Orta Türkçe’de özellikle de Eski Anadolu Türkçesi’nin son devirlerinde bulunan tı “ط” harfi kelime başında hem “t” harfini hem de “d” harfini karşılamıştır (Ergin, 2000, s. 92). Sicilde geçen t-đ değişimine örnek aşağıda gösterilmiştir. اتقریر (25b/1) اوطة (16a/1) اتی/’atı (14b/1)

ñ Konsonantının Yazılışı

İncelediğimiz şer'iyye sicilinde ñ konsonantı kelime başında bulunmayıp sadece iç ve son seslerde görülürler. İncelediğimiz şer'iye sicilinde hep kef (گ) harfi ile yazılmıştır.

بيكbiñ (14b/2) منزليمنziliñ (14b/2) وكيلىvekiliniñ (3b/2)

Ses Bilgisi

Ünlü Değişimleri

Türkçede gerek kelime köklerinde gerekse eklerde bulunan vokallerin muhtelif değişimlere uğradıkları görülür (Akkuş, 1995, s.123)

ü > i / e > i / i > e değişmesi

İncelediğimiz şer'iyye sicilinin okunması esnasında dikkatimizi çeken bir nokta da bazı kelimelerde vokallerin yazılmaması ve başka bir yerde geçen aynı kelimeye ise vokallerin yazılması konusudur. Bunun sebeplerinden birinin telaffuz sırasında kağıda geçen yazının imlâsının karıştırılması olabilir diye düşünmekteyiz. İkinci ise Akçam'a göre Eski Anadolu Türkçesi'ne ait imlânın halen devam diyor olmasıdır. Ergin ise i < ü değişimini Eski Anadolu Türkçesi'nden sonra ortaya çıktığını ve bazı ağızlarda eski şekillerini koruduğunu belirtir (Akçam, 2015; Ergin, 2011).

İncelediğimiz sicil bir diğer ünlü değişmesi ise e > i değişmesidir. Metinde ilk hecede genellikle ye " ی " harfi i'nin karşılığı olarak kullanılmıştır. Kelime başında i'lerin e, e'lerin ise i'ye dönüşme eğilimi Eski Türkçe'den bu yana karşımıza çıkmaktadır. Bizim okuduğumuz metinde kelime eğer ye " ی " harfi yazılmışsa biz onu i olarak okuduk. Örneğin; deyip kelimesinin yazılışı bu şekilde iken " ديوب " biz bunu 'diyüb' olarak transkribe ettik.

لعمكچي > itmekçi (11b/14, 21b/23)

Vokal Düşmesi

İki heceden fazla hecelerle oluşturulmuş kelimelerde sonunda konsonant yoksa orta hecedeki vokalın düşebildiği bilinir. Bu düşüş sadece vurgusuz olan orta hecede görülür (Ergin, 2011, s.51).

İncelediğimiz sicilde bu konuya örnek aşağıda verilmiştir.

Örnek: اوغلمogulum > oğlum (6b/28, 12b/24, 15a/11, 16a/6)

(حكم huküm > hükm-ü (8a/29, 11a/3, 14a/4, 19b/19)

İle Edatının Ekleşmesi:

İncelediğimiz şer'iye sicilinde "ile" edatının birçok kelime ile birleşmiş olduğu hemen hemen bütün kelimelerde görülmektedir. İle edatı kendisinden önceki kelime ile birleştiği zaman başında bulunan i harfinin düştüğü görülmektedir. Bu şekilde kelimenin telâffuzu daha kolay yapılmaktadır.

Örnek : حسابيالhesabıyla (2b/2)

سوندورماسيسundurmasıyla < ş undurması ile 5a/5, 11a/25, 16a/5, 18a/6, 20a/6, 21b/16, 25a/8

Vokal Birleşmesi : (kontraksiyon)

Vokaller bahsinde değindiğimiz iki ünlü arasındaki ünsüzün düşmesiyle meydana gelen vokallerin birleşmesi ve daha sonra bu vokallerin eski haline dönmesinden kaynaklanan ve yine gramer birlikliklerinin yan yana gelip, ünlülerinin birleşip bir tek vokal olarak meydana getirmesi durumudur. Buna örnek olarak kimesne " كمسنه " kelimesini gösterilebilir. (kim+ise+ne> kimesne 3b/3).

Konsonant Değişimleri:

Bilindiği üzere Eski Türkçe'de bulunan t'ler umumiyetle Batı Türkçe'sinde d harfine dönüşmüştür. İncelediğimiz şer'iyye sicilinde buna benzer birçok ses değişmesi mevcut olup örnekleri aşağıda verilmiştir.

Sözcük Başında b > p değişmesi:

b-p değişikliği cümle başında görülür. Kelime içi ve sonunda birçok örnekle karşılaşılmıştır.

كاتبkâtib/kâtip (16b/2, 20a/1) اربارab/arap (4b/3, 19a/1)

t > d değişmesi:

t-d Eski Türkçede kelime başında olmayan d sesi, Batı Türkçesinde t-d değişikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Türkçesinde kelime başındaki bazı d'ler Eski Türkçede hep t şeklindeydi (Ergin, 2011, s.91).

İncelediğimiz metinlerde karşımıza çıkan t-d değişikliğine örnek aşağıda verilmiştir.

Örnek: داھىdahı (25a/2) اوطةota/oda (25a/1) طقوزtoğuz/dokuz (21b/2)

k > g değişmesi:

Bu değişim kelimelerin ilk harflerinde Eski Türkçe ile Batı Türkçesi arasında gözlenen bir değişimdir (Ergin, 2011, s. 88). İncelediğimiz metinde gelmek kelimesi kef harfi “ك” ile yazılmıştır.

gelüb 14 (كوبb/39)

h > h değişmesi:

İncelediğimiz metinlerde h-h değişikliğine rastlanmıştır. Bu değişiklik Akçam’a göre orta hecede ve hece sonlarında görülür (Akçam, 2015, s.26). Eski Anadolu Türkçesi’nde ve Orta Türkçe’nin başlarında kelime başındaki k-h sesleri bazen karışık bir şekilde kullanılmıştır.

Örnek: خاتون hātūn (3b/18, 4b/16, 7a/33, 12a/22, 15b/16, 22a/22, 24a/4)

Konsonant Düşmesi

Konsonant düşmesi, küçültme yapan eklerin (-cık, cAk, rAk) getirildiği kelimelerin ön ve art damak seslerinin düşmesi hadisesidir (Demir, 2004, s.61).

Ufak>ufacık, sıcak>sıcacık, yumuşak>yumuşacık gibi.

b düşmesi:

Batı Türkçesinde bol- fiilinin başındaki b düşüp bu durum Orta Türkçe döneminde de devam etmiştir (Akçam, 2015, s.27).

ol- < bol 4b/10, 5b/21, 6b/2, 7a/6.

Konsonant Benzeşmesi (Asimilasyon)

Demir’e göre bir sözcüğü oluşturan seslerden birini çıkarmak için yapılan hareketin, bir başka sesi çıkarmak için yapılan hareketi etkilemesiyle seslerin çıkış biçimi ve yeri açısından birbirine benzer duruma gelmesidir (Demir, 2004, s.46). Sicilde bu değişikliğe örnek aşağıda verilmiştir.

Örnek: ايتمكي itmekçi/etmekçi 25b/13, 25b/27

Biçim Bilgisi Özellikleri**Çokluk Hâli Eki**

Çokluk ekleri isimlere çokluk şekillerini veren işletme ekleridir. Herhangi bir isim normal şekli ile tek bir nesneyi karşılar. Özel adlar, bir varlığın, bir kavramın adı oldukları için genel olarak çoğullanmazlar (Demir, 2004 s.270). Buna teklik şekli adı verilir. Eğer nesne sayısı birden fazla ise bunu söylemek için kelime sonuna lAr eki getirilmek suretiyle isme çokluk şekli verilir. Türkçe’de çokluk eki +lar, +ler şeklindedir (Ergin, 2011, s.220).

İncelediğimiz şer’iyye sicilinde geçen çokluk ekleri örnekleri; kimesneler;

3a/16, karındaşları; 6a/19, taraflarından; 6a/20, çocuklarını; 6a/24, bunlar; 7b/33, oğulları; 12a/10, oldukları; 14b/7, mağazaları; 14b/9, sâkinlerinden; 3a/16, şahâdetleriyle; 8a/16, davalar; 6a/30, mütemekkinlerinden; 3b/1, yetimleri; 4b/19, vucûhları; 13b/12.

İyelik Eki

İyelik ekleri diğer bir adıyla sahiplik ekleri, herhangi bir objenin bir şahsa aidiyetini belirten eklerdir. Bunun için nesneyi karşılayan adın sonuna sahiplik eki getirilir (Ergin, s.351, 2011).

Metinde geçen iyelik eklerine örnekler

Birinci Teklik Şahıs İyelik Eki: tarafımdan; 3a/6, mülküm; 14b/32, malım; 4b/4, bağım; 4b/20, menzirim; 4b/30, yedimde; 12b/19, medhâlim; 5b/23

İkinci Teklik Şahıs İyelik Eki: Sicilde bu konuya örnek bulunamamıştır.

Üçüncü Teklik Şahıs İyelik Eki: Üçüncü teklik şahıs sahiplik eklerinin eski devirlerinde -ı, -i; -sı, -si gibi sadece düz şekilleri mevcuttu. Osmanlı Türkçesi devrinde ünlü uyumuna uyarak bugün görülen şeklini almıştır (Ergin, 2011, s.351).

Örnek: numarası: 2a/21, kşabası; 3a/1, nafakası; 2b/25, ortası; 3a/2, müşterâsı; 3a/1, arsası; 3a/21, tabelası; 3b/2, kâzasına; 8a/17, 8b/14, 9a/1, 3b/32, tarlası; 4a/21, kapısı; 5a/21, tahtası; 5a/32, alâkası; 6a/26, odasında; 22a/23, 22b/2, 22b/18, 23a/2, 23a/19 kerimesi; 20b/1

Birinci Çokluk Şahıs İyelik Eki: yedimizde; 8b/28, 9a/17, malımız; 14b/32, 19a/6, 19b/25, 20a/5, 8b/28, müvekkillerimiz; 15b/22, deynimiz; 20a/8 eyledigimiz; 15/a38.

İkinci Çokluk Şahıs İyelik Eki: İncelediğimiz sicilde bu konuya verilecek örnek bulunamamıştır.

Üçüncü Çokluk Şahıs İyelik Eki: Üçüncü çokluk şahıs sahiplik eki öteden beri -ları, -leri olarak kullanıla gelmiştir.

Örnek: pederleri; 17a/2, 17a/16, yetimleri; 17a/12, 4b/19, 7a/22, 17a/17, eşyaları; 5a/37, mirasları; 5b/14, tarafları; 6a/20, davaları; 6a/30, çocukları; 6b/24, oğulları; 12a/10, bazıları; 14b/9, oldukları; 14b/7, mütemekkinleri; 19b/2, verâseleri; 24b/1

Şekil Bilgisi (İsim Çekim Ekleri)

İncelediğimiz şer'îyye sicilinde rastlanılan isim hal ekleri aşağıda metinde geçen örnekleriyle birlikte verilmiştir.

Yalın Durumu (Nominatif Hâli)

İsmi cümle içerisinde anlam ilişkisi yönünde herhangi bir kelimeye veya nesneye bağlanmayan yalın durumudur. Bu isimler sadece sahiplik ve çokluk ekleri alabilirler (Korkmaz, 2003, s. 23). Yalın durumundaki adlar, isim çekim eklerinden birini almamış olup, bu haldeki adlar cümlede özne, belirtisiz nesne ya da sözde özne görevinde bulunurlar (Demir, 2004, s.272). Ergin'e göre ise "isimlerin, kelime gruplarının ve cümlelerin içerisinde adlarla, edatlarla ve fiillerle münasabetleri olmayan normal durumuna yalın durumu denir. İsmi yalın durumu herhangi bir ek almamış halidir (Ergin, 2011, s.228). Hengirmen ise yalın durumda adlar ek almaz ve genel olarak söz içinde faili ya da mef'ulu diye açıklar (Hengirmen, 1998, s.123).

İncelediğimiz şer'îyye sicilinde yalın durumuna örnekler aşağıda verilmiştir.

nâm 2b/6, 3a/1, 3a/17, 3b/1, 3b/16, 3b/32, 4a/1, 4a/17, 4a/18, 4b/1, 4b/16, 4b/19, 4b/27, 5a/1, 5a/16, 5a/20, 5a/30, 5b/11, 6a/18, 6a/21; vekil 3a/15, 3b/11, 3b/12, 4a/12, 4a/13, 4a/27, 4a/28, 4b/12, 5a/11, 5a/18, 5b/21, 5b/22, 8a/12, 8a/13, 11a/2, 11a/15; efendi 3a/14, 3b/15, 4a/16, 4b/15, 5a/11, 5a/28, 5b/12, 6a/22, 6b/15, 7b/10, 8a/4, 8b/33, 8b/34, 10b/29, 11a/8, 11b/3, 12b/15, 13b/3, 11a/1, 11a/2, 13b/3, 14a/1, 14a/2, 14b/1, 14b/4, 14b/40, 16a/6, 17a/28, 17b/3, 18b/33, 20a/18, 20b/1, 20b/2, menzil; 3a/4, 3b/6, 4a/10, 4b/9, 5a/5, 5b/6, 6a/4, 6b/6, 7b/12, 7b/15, 8a/4, 8b/5, 9a/6, 9b/8, 10a/5, 11a/6, 11b/20, 12b/5, 13b/11, 14a/2, oda; 3b/5, 3b/22, 4a/5, 4b/5, 4b/30, 5a/5, 5b/5, 6a/5, 7a/23, 7b/33, 8b/6, 9a/6, 10a/5, 11a/7, 12a/25, 14a/7, 15a/8, 16a/5, 17b/6, 18a/6, sehm; 11a/27, 12a/4, 13a/6, 15a/21, 15b/16, hacı; 3a/1, 3b/4, 3b/5, 4a/16, 4b/2, 5a/17, 5b/7, 6a/13, 6b/3, 7a/3, 7b/2, 7b/38, 8b/2, 10a/16, 11a/20, 11b/5, 12a/22, 12b/16, 13a/1, 14a/16, 15a/3

İlgi Durumu (Genetif Hali / İlgi Hali)

Bu hâl adın bir başka adla ilgili olduğunu gösteren bir ektir (Ergin, 2011 s.228). İlgi hâli eklendiği isim ile başka bir isim arasında iyelik ve bağ kurma durumudur. Bu ek münasebet kurduğu isimle yalın halde olan bir kavramı karşılar. İlgi hâli ekinin diğer çekim eklerinden farklı tarafı ismi fiile bağlayan bir ek olmasıdır. İlgi hâli ekleri ünsüzle biten isimlerin sonuna uzun +In/+Un ekleri, ünlüyle biten isimlerin sonuna ise +nIn/+nUn ekleri getirilir (Akçam, 2015, s.29).

beyân + in; 3b/16, 14a/1, 14b/28, 15a/1, 17b/15, 20b/1, 24a/1, âliye + nin; 3b/2, 6a/13, 7a/8, 7a/19, 11a/1, 18a/16, 19b/1, 19b/18, 20b/17, 21a/14, 25a/1, arazi + nin; 2b/10, diriza + nın; 3a/11 derûn + un (da); 3b/36, 12a/28, 13b/34, 13b/44, 17a/5, ağa + nın; 19a/12, hatûn + un; 12a/2, 13b/35, 13b/45, mazmûn + un; 4b/11, lazıme + nin; 2b/17, toğlu + nun; 7a/4, icâbı + nın; 2b/22, mezkûre + nin; 17a/4, 17a/16, 13b/2, nısfı + nın; 11a/8, bağ + ı + nın; 8b/16, efendi + nin; 3b/27, 5a/24, 5a/26, 6a/23, 8b/33, 12a/20, 12a/31, 13b/36, 14b/1, 14b/29, 15a/12, 15b/27, 16a/6, 21b/21, 24a/2

Yükleme Durumu (Akkuzatif ekleri)

Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin doğrudan doğruya tesir ettiği isimler akkuzatif halinde bulunurlar. Karşıladığı hareketler doğrudan doğruya bir isme tesir eden fiiller geçişli fiillerdir. Şu halde akkuzatif hâli ismi kendisine tesir eden geçişli bir fiile bağlayan haldir (Ergin, 2011, s. 231).

İncelediğimiz şer'îyye sicilinde Yüklem Durumu'dan örnekler verilmiştir.

guruş+u; 3a/9, 3a/24, 3b/25, 3b/38, 4a/9, 4b/32, 5b/22, 7a/14, 7a/26, 7a/36, 7b/5, 7b/18, 7b/32, 8a/23, 8b/8, 9a/22, menzirim+i; 10a/18, 10b/22, 10b/6, 10b/7, 11b/20, 12b/21, 12b/7, 14a/8, 15a/10, 17a/19, 17a/35, 17b/7, 18a/21, 18b/28, 19b/27, 20a/24, 21b/16, 22a/7, 22b/23, 23a/23, 23a/6, 24a/10, 25a/23, 3a/6, 3b/22, 4a/5, 4b/31, 5a/5, 5b/6, 6a/5, 6b/21, 8a/34, 8a/6, 8b/6, 9a/6 mülküm+ü; 8b/28, 9a/18, 14b/32, 19a/6, 21b/14, 23b/4 eşcârı+n+ı; 7a/4, 10a/5, 10b/6, 17a/5, 18b/27 eşcârlarım+ı; 15b/36, 15b/5, 7b/28, 8a/21, 8b/17, 8b/29 hânesin+i; 5a/21

Yönelme Durumu (Datif Eki)

Kelime guruplarında ve cümle içinde fiilin kendisine doğru yaklaştığını, yöneldiğini belirtmek için isim Datif Hâli'ne sokulur. Fiilin yönünü belirten, yaklaşma ifade eden eklerdir. Ağaç>ağaç-a, su>su-y-a, güneş>güneş-e, tepe>tepe-ye, gökler>gökler-e, üstümüz>üstümüz-e, gölge>gölge-si-ne, dağlar>dağlar-a örneklerindeki gibi (Ergin, 2011, s. 232).

İncelediğimiz şer'iyye sicilinde yönelme durum eki karşımıza çıkmaktadır. Eğer kelime sessiz harfle bitiyorsa yönelme durum eki direkt kelimeye bağlanır. Örneğin: ağaç-a<ağaca misalinde olduğu gibi. Eğer kelime sesli harfle bitiyorsa yardımcı ses (y) alır.

Örnek: su-y-a<suya. Mustafa+(y)a 6a/6, 11a/35; aga+(y)a 3b/12, 4a/28, 8b/17, 19a/9, maryo+(y)a; 14a/9, 14b/35, 15a/24, fatma+(y)a; 2b/26, 18b/29, çerkaço+(y)a; 9a/7, 15b/6, nikola+(y)a; 3b/9, 5b/15, 8a/21, diriza+(y)a; 3a/7, zürriye+(y)e; 12a/3, efendi+(y)e; 3b/24, 11a/12, 12a/29 pavlo+(y)a, 20b/18, nesrani+(y)e; 4a/1, yorki+(y)e; 7a/13, zımmi+(y)e; 5b/1, anna+(y)a; 20b/8, edā+(y)a; 3b/13, 4a/11, 4a/29, 4b/10, 4b/13, 5a/13, 7b/33, 7b/36, 8a/11, 8a/14, 11a/14, 11a/17, 11b/29, 14b/14, 15a/24, 19a/29, 19b/15, 20a/29, 20a/33, 20b/28, 20b/32, 21a/28, 21a/32, 22a/13, 22a/31, 23a/11, 23b/13, Bulunma Durumu (Lokatif Eki)

Fiildeki oluş ve kılışın cereyan ettiği soyut-somut her türlü yeri belirten ek bulunma durumu ekidir. Bu ek +DA ile gösterilir (Ergin, 2011, s.228). Korkmaz ise "eklendiği isim ile fiil arasındaki bağlantı özelliği bakımından bulunma ve yer gösterme kavramına bağlı olarak zaman, iş, devamlılık içinde olma, tarz bildirme, vb. ifadelerini de içine alır, şeklinde açıklar" (Korkmaz, 2003, s. 289).

kıbrıs+da; 3a/1, 3a/15, 3b/1, 3b/32, 4a/17, 4/1, 4b/27, 5a/1, 5a/29, 5b/1, 6a/1, 6b/1, 6b/16, 7a/8, 7a/19, 7a/31, 7b/1, 7b/11, 7b/23, 8a/1, 8a/17, 8b/1, 8b/14, yüz+de; 2b/10, üzerin+de; 2b/13, 2b/14, 2b/21, tārīhin+de; 19a/22, takdir+de; 2b/3, müfsi+de; 19b/28, 20b/7, 21a/6, 21b/13, hālin+de; 2b/18, tevkir+de; 19b/20, 21b/3, nebî+de; 21a/15, enver+de; 3a/2, 3a/12, 3b/2, 3b/16, 3b/17, 3b/33, 4b/2, 4b/17, 4b/28, 6b/3, 7a/20, 7a/31, rehni+de; 19b/13, 20a/31, 20b/30, 21a/30, semen+de; 19a/25, mahāllin+de; 21a/14, vaktin+de; 20a/33, yedin+de; 3a/3, 3a/19, 3b/4, 3b/8, 3b/19, 3b/34, 4a/19, 4a/24, 4b/3, 4b/7, 7a/21, 8b/4, 19a/19, eyledigim+de; 3a/8, 3a/23, 3b/8, 3b/12, 3b/24, 3b/37, 4a/28, 4b/7, 4b/12, 4b/21, 7a/13, 8b/8, muḳābelesin+de; 4b/7, 4b/21, 19a/22, 19b/8, 20a/8, mahẓarın+da; 3a/3, 3b/3, 3b/18, 3b/33, 4a/18, 4b/2, 4b/17, 6b/4, 7a/9, 7a/20, 19b/3, 19b/23, 21a/2, 21b/12, mezbûre+de; 3a/3, 3b/4, 3b/20, 3b/35, 4a/20, 4b/4, 4b/1, 6b/6, 7b/11, 7a/22, 8b/5, 19b/4, mezkûre+de; 3a/10, 3a/20, 3b/26, 3b/35, 20a/22, ilm-i haber+de; 3a/18, 3b/18, 4b/3, 7a/10, 7a/21, 7a/33, 19a/18, 21a/3, 21b/13, müzāye+de; 3b/10, 4a/25, 4b/9, 19a/25, 19b/12, 20a/11, 20a/28, 20b/27, 21a/29, mahallesin+de; 3b/20, 4b/19, karyesin+de; 8b/16, 8b/29, iskele+de; 19b/14, mahkemesin+de; 3b/1, 3b/32, 4a/17, 4b/16, 4b/27, 6b/3, 7a/8, 7a/31, 8b/14, 20a/15, 20b/24, 21b/11, 22a/2.

Çıkma Durumu (Ablatif)

İsimlere +DAn eki eklenerek yapılabilen ayrılma (çıkma) durumu, kelime guruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılan ad durumudur. Eylemin kendinden ayrıldığını, uzaklaştığını ifade etmek üzere adın girdiği durumdur (Demir, 2004, s.275). Cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden ayrıldığını göstermek için isim ablatif halinde bulunur. Ablatif hali için isim daima ek alır. Bu ek ablatif ekidir. Demek ki çıkma (ayrılma) eki genel olarak uzaklaşma ifade eden bir ektir (Ergin, 2011, s.235).

malın+dan; 3b/6, 4b/6, 4a/22, 4b/5, 5a/6, 7b/29, semenin+den; 11b/25, 13b/6, 14b/14, 16a/20, merkûm+dan; 8a/18, nisvānın+dan; 5b/1, 7a/19, kitap+dan; 4a/7, 4a/23, 4b/7, 8a/8, ırsiyelerin+den; 15b/24, mezkûr+dan; 5b/9, 8a/23, muvaza'a+dan; 3b/23, 3b/36, 4b/31, 5b/6, 6b/8, 7a/24, 7a/34, müteberān+dan; 4a/2, de'āvi+den; 15a/37, cihed+den, 11b/14, 13b/28, 16a/17, taḥḳīkin+den; 15a/22, 15a/21, oldugumuz+dan; 5b/21, sākinlerinden; 10b/1, 11a/2, 11b/1, 12a/1, 12a/21, 12b/1, 12b/16, 14b/4, istima'ın+dan; 5b/30, eyledigin+den; 10b/23, 12a/30, 12b/10, 13a/46, 15a/34, milletin+den; 11b/14, sehīm+den; 11a/28, 12a/4, 12a/5, 15a/21, 15a/23, 15b/17, enkaẓ+dan; 4b/11, teba'asın+dan; 3b/33, 4a/18, infāz+dan; 4a/12, 4a/27, 7b/34, 8a/12, dā'va+dan; 5b/24, yedin+den; 10b/11, 10b/24, 11a/9, 11b/9, 12b/10/ 12b/23, 14a/12, 14b/22, ahālīsin+den; 11a/21, terekesin+den; 12a/8, 15b/26, müfside+den; 11a/8,

mütemekkinlerin+den; 10b/15, 10b/18, 11a/1, 14a/3, 14b/5, 14b/6, 14b/29, 15a/2, 15a/19, tahakkükun+dan; 5b/16, 15b/17, müfside+den; 11b/20, hisselerin+den; 12a/11, ʿāza+dan; 5a/15, 7b/38, cepkenin+den; 13a/43, iptida+dan; 2b/24, azasın+dan; 5b/28, 7a/30, kadıme+den; 16a/1, sınıfın+dan; 2b/15, mezkûre+den; 12a/10, rakım+den; 12a/9, bun+dan; 3a/25, 3b/6, 4a/6, 4b/5, 5a/5, 5b/13, 5b/24, 6a/30, muvacaʿa+dan; 3a/6, tarafım+dan; 3a/6, 3a/15, 3a/22, 3b/12, 3b/36, 4a/28, 4b/12, 5a/11, 5a/17, 5a/37.

Vasıta Durumu (Instrumental)

Vasıta durumu ismin fiile bir vasıta olduğunu ifade etmek için ismin belirttiği varlık veya nesnenin girdiği haldir (Ergin, 2011 s.228). Vasıta durumu eki fiilin neyle, nasıl ve ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilen ektir. Bu ek +(y)IA ile karşılanır. Bu ek ile edatının eklenmesinden oluşmuştur. +(y)IA eki vurgusuzdur (Korkmaz, 2003, s.318). Vurgusuz olan bu ek ile takısından gelmekte ve genç bir ek olup hala aslı olan takı ile yanyana ve aynı anlatımda yaşamaktadır (Banguoğlu, 2007 s.330).

dolayısı+(y)la; 12a/23, edevâtı(y)la; 12a/28, 20b/23, sundurması(y)la; 14b/8, 23b/8, ebniyesi(y)le; 5a/22, misli(y)ile; 4a/25, 7b/32, 8a/10, 11b/25, 16a/20, 19a/25, 19b/12, 20a/11, 20a/28, 20b/27, 21a/28, 22a/12, 23a/11, 23a/28, 23b/12, 23b/14, 24a/16, 24b/9, hasebi(y)le; 5b/25, celîleleri(y)le; 2b/16, mütâlebesi(y)le; 12a/16, müsmiresi(y)le; 12a/18, nefarâtı(y)la; 2b/13, câriyeleri(y)le; 13b/13, 13b/29, 13b/31, 13b/49, zimmeti(y)le; 6a/22, 6a/23, târihi(y)le; 6a/23, kefareti(y)le; 21a/24, 23b/10, izârı(y)la; 2b/9, hesabı(y)la; 2b/10, beyânı(y)la; 2b/17, numarası(y)la; 20b/20, ricası(y)la; 12a/23, mucibi(y)le; 7a/6, 18b/6, vermeleri(y)le; 6b/29, şahadetleri(y)le; 3a/15, 5b/17, 6b/2, 7a/5, 8a/29, 8b/25, 11a/3, 12a/15, 14b/3, 15b/19, 17a/31, 17b/3, 17b/18, 18b/6, 19a/2, 19b/22,

Eşitlik Durumu

Bir isme eklendiğinde cümlelerin ögeleri arasında karşılaştırma yapıp eşitlik ilişkisi ve benzerlik kurabilme durumudur. Bu durum eki +CA'dır. Eşitlik ekleri bir eşitlik, gibilik, benzerlik ifade ederler. Onun için bu eklere benzerlik ekleri de diyebiliriz. Eşitlik eklerinin esas fonksiyonu gibilik, benzerlik ifade etmektedir (Ergin, 2011, s.239).

gelin+ce; 6b/23, 6b/24, mücibin+ce; 2b/22, 12a/12, 13a/47, 24b/3, defter+ce; 2a/27, hümâyün+ca; 2b/16, bağ+çe; 7b/27

Sıfatlar

Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. Varlıkların özelliklerini belirten ve adlardan önce gelerek adların niteliklerini ve özelliklerini belirten sözcüklere sıfat denir (Hengirmen, 1998, s.132). Nesnelerin birçok yönden vasıfları ve bu vasıfların belirtileri vardır. Sıfatlar ayrı varlıklar değil varlıklara bağlı kavramlar olur. Her nesnenin kendine göre bir adı vardır ve bu ad onların asıl adlarıdır. Sıfatlar ise nesnelerin vasıflarına verilen isimlerdir. Sıfat olarak kullanılan adlar "çokluk" ve "iyelik" eki almazlar (Demir, 2004, s.293).

Vasıflandırma Sıfatları

Nesnelerin çeşitli yönlerden vasıflarını bildiren sıfatlara vasıflandırma sıfatı denir. Beyaz ev, sarı çizgi, dolu bardak, geçmiş yıl, donmuş su gibi (Ergin, 2011, s.246). İncelediğimiz şer'iyye sicilinde bulunan vasıflandırma sıfatlarına ait örnekler aşağıdadır.

beyaz perde; 13b/26, gümüş nargile; 13b/25, polat sini; 13b/20, rahat lokum; 13b/24

İşaret Sıfatları

Nesneleri yerlerini işaret ederek belirten kelimelerdir (Ergin, 2011, s.247). Bu kelimeler tek başlarına aslında zamir görevinde olurlar. İşaret zamirleri eğer bir ismin önüne gelir o ismi belirtirse o zaman o kelime işaret sıfatı olur. İncelediğimiz şer'iyye sicilinde işaret sıfatına verilecek örnekler birkaç tane ile sınırlı kalmıştır.

iş bu ʿaḳd-i âtiyü'z-zikrin 8b/28, iş-bu bâ'isü'l-vesika 9a/2

Sayı sıfatları

Sayı sıfatları varlıkların adedlerini gösteren kelimelerdir denilebilir. Sayı sıfatları asıl olarak tek başlarına sayı adlarıdır. İsimleri sayı yönünden belirten sözcüklere sayı sıfatı denir (Hengirmen, 1998, s.140). Sayı sıfatları varlıkları sayı bakımından ya yalnız adet olarak, ya da dereceli olarak, ya bölük bölük, ya parça halinde veya topluluk şeklinde belirtirler (Ergin, 2011, s.249). Sicilimizde geçen sayı sıfatlarının örnekleri karışık olarak vermiş bulunmaktayız.

Asıl Sayı Sıfatları

Sayı adları başka bir adın önüne geldikleri zaman sayı sıfatlatını oluşturur. İncelediğimiz şer'iyye sicilinde tekerrür niteliğinde asıl sayı sıfatlarına rastlanılmıştır.

bir sene 20a/9, bir miktar havluyu 20a/7, bir bāb mülk menzili 20a/7, bir seccade 13b/25, bir ʿaded yağ taşı 13b/23, beş ʿaded çorap 13b/27, beş ʿaded kaşık 13b/34, otuz bir gün 20a/26, iki bin gürüş 20b/8, iki bāb oda 23b/5, iki sāk zeytun 23b/6, otuz bir güne 23a/8.

Üleştirme Sıfatları

Bu sıfat sayılarının sonuna +Ar ekini getirilmesiyle oluşturulan parça ve pay gösteren sıfatlardır. Bunlar bir bölme, bir dağıtma, bir ayırma ifade eden varlıkların sayısını gösteren sıfatlardır (Ergin, 2011, s.251). İncelediğimiz sicilde sadece iki adet üleştirme sıfatına rastlanılmıştır.

ikişer şehimden ki cemʿan dört şehmi 12a/5, ikişer şehimden altı şehmi 15b/17

Sıra Sayı Sıfatları

Bu sıfatlar nesnelerin derecelerinin sayısını gösteren, beşinci hafta, yirminci bölüm, kırkinci adam gibi (Ergin, 2011, s.250) Sicilde sıra sayı sıfatı birkaç tane bulunabilmektedir. yedinci gün 6a/23, beşinci günü 14b/2, 6a/24.

Niteleme sıfatları

Bu tür sıfatlar genellikle varlıkların göz önünde bulunan belirleyici özelliklerini belirten sıfatlardır (büyük ev, çalışkan çocuk, toprak yol, iyi adam, yeşil araba vb.) (Hengirmen, 1998, s.132). Varlıkların soyut ve somut olan özelliklerini gösteren sıfatdır. İncelediğimiz sicilde niteleme sıfatı fazla bulunamamıştır.

sekiz kadem küçük yeri ile 15a/10, birer reş kırmızı dişsiz 7a/3

Belirtme Sıfatları

Bu sıfatlar genellikle varlıkların bünyesinde olan bir özelliği göstermez, nesneyi şu ya da bu şekilde belirtirler (Ergin, 2011, s.247). Nesneleri birkaç bakımdan belirtebiliriz. Nesnenin yeri işaret edilip sayısı söylenebilir, soru şeklinde belirtilir ya da belirsizleştirilir.

kaşaba-yı mezbûrede kâin bir taraftan berber yorķi menzili 3a/20, kaşaba-yı mezbûrede islām mahallesinde 3b/20.

Zarflar

Sıfatların ve fiillerin önüne gelip, anlattıkları kılış, oluş veya vasıfları ifade eden ya da değiştiren kelimelere zarf denir. Zarflar sıfatlardan daha az müstakil kavramlar ve bir kılışı veya bir vasfı değiştirme ve açıklama işleyişinde kelimeler olduklarından söz içinde çoğu zaman bu iki tür kelime ile birlikte görülürler (Bangioğlu, 2007, s.371).

Yer Yön Zarfı

Bir oluş veya kılışın mekân içinde yerini ve yönünü belirten zarflara yer yön zarfları denir (Ergin, 2007, s.259)

ʿosmandan 12a/13, 12a/16; kadimeden 16a/1; mezbûreden 15b/16; muvazaʿadan 8a/34; mezkûreden 15b/15; müteberāndan 4a/2

Niteleme Zarfları

Bir oluş veya kılışın sıfatla vasfın bir niteliğini belirtmeye yarayan zarflara niteleme zarfları denir.

böyle tasarruf 2b/7, bundan böyle arşa-yı maḥdūd 2b/25, ve yine karye-yi, mezbûre 16a/14, yine kendim havlum 19a/20, tarafımdan yine mezbûre istavro 25a/30

Edatlar (Bağlama Edatları)

Bağlaçlar, eş görevli kelimeleri, sözcük öbeklerini ve cümleleri birbirine bağlayan sözcüklere denir (Hengirmen, 1998 s.175) ve, ile, dahi, gibi; arka arkaya gelen unsurları, kelime gruplarını ve cümleleri manası ile virgül gibi birbirine bağlayan edatlardır (Ergin, 2011, s.352). Yaptığımız çalışmada Türkçe’de geçen edatların hepsi değil de bunlar arasında bir kaçına örnek vermeye çalışılmıştır.

ki

Kelime gruplarında ya da cümlede sonuna geldiği unsurun kendisinden sonra gelen başka bir unsura bağlarken izah ve netice ifadesi içinde olur (Ergin, 2011, s.361).

yiğirmişer şehimden ki kırk şehmi 15b/17, bir bāb ki cemʿan iki bāb 14b/9, kelā edüb der ki kızım 12a/7, bir sāk ki cemʿan iki sāk 11b/5, 11b/6.

dahı

Cümle içinde kelime ve kelime grupları ve şart cümlelerinin sonuna gelerek dikkati onların üzerine çeken kuvvetlendirme edatıdır (Ergin, 2011 s.357).

ol dahı ber-vech-i muḥarrer 12a/32, 17a/7, 18a/22, şahādet dahı ederiz 13b/46, mezbûrede dahı biʿl iltimāş 17a/20, beyaz ʿali dahı 17b/24.

eger

eger karındaşları meħmet 12a/3.

veyahut

olduğunu bilememiş veyahut on şeneden 2a/9.

Sonuç

Yapmış olduğumuz çalışmada şu sonuçlar ortaya çıkmıştır. şer'iyye sicilleri içerisinde her ne kadar yabancı kelimeler (ArapaFarsa) barındırorsa da dil çalışmaları yapılabilecek önemli malzemeler olduğunu, yazılmış olduğu döneme ait birçok dil özelliğini de içinde barındırdığını görülmüştür. Böyle tarihi metinlerin doğru bir şekilde okunması çok önemlidir. Dikkat edilmezse okunan metin farklı bir hal alabilir. Yaptığımız dil incelemesi içerisinde Türkçe'nin vokal ve konsonantlarına ait birçok özelliğinin incelenen metinlerde devam ettiği tespit edilmiştir. İncelediğimiz metinlerde, mahkeme davalarının genel yapısını taslak olarak çıkarttık. Burada geçen kalıp cmleri sıralamasıyla birlikte verip tablo halinde sunulmuştur. şer'iyye sicillerinin sadece tarih açısından incelemeye uygun olmadığını dil bilimi, halk bilimi, edebiyat, sosyoloji, psikoloji alanlarının da inceleme yapmasına uygun olabileceği gerçeği görülmüştür. Çeşitli sebeplerle okunmuş olan Kıbrıs'taki şer'iyye sicilleri dil bilimi açısından tekrar gözden geçirilmeli, düzeltilmeli ve yeniden değerlendirilmelidir. Oluşturulacak bir heyetle Kıbrıs'taki yazma eserlerin bir tarama sözlüğü oluşturulmalıdır. Daha önce yazılmış olan Kıbrıs Ağzı'yla ilgili sözlüklerin daha kapsamlı şekilde yazılması önerilebilir.

Kaynakça

- Akkuş, M. (1995). Kitab-ı gunya, TDK Yay., Ankara.
- Aksan, D. (2009). Her yönüyle dil, TDK Yay., Ankara.
- Banguoğlu, T. (2007). Türkçenin grameri, TDK Yay., Ankara.
- evikel, N. (2000). Kıbrıs eyleti (yönetim, kilise, ayan ve halk) (1750-1800) Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimagosa.
- Demir, T. (2004). Türkçe Dilbilgisi, Kurmay Basım Yayın Dağıtım, Ankara. Derleme Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları 9 (201/9), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara I.Baskı.
- Develi, H. (2005). Osmanlı Türkçesi Klavuzu I. alış Ofset, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2004). Osmanlıa-Türkçe Ansiklopedik Sözlük, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dündar, R. (1998). Kıbrıs Beylerbeyliği, (1570-1670). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Eker, S. (2005). Çağdaş Türk Dili, Grafiker Yay., 3. Baskı, Ankara.
- Ercilasun, A. B. (2007). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Erdoğru, M.A. (2008). Kıbrıs'ta osmanlılar, Galerı Kültür Yayınları, Lefkoşa.
- Erdoğru, M.A. (2010). Kubrus "Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası", Lefkoşa Galerı Kültür Yayınları, Lefkoşa.
- Ergin, M. (2011). Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Kartallioğlu, Y. (2005). Klasik osmanlı türkçesinde eklerin ses düzeni (16.,17. Ve 18.yüzyıllar), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Korkmaz, Z. (2003). Türkiye Türkçesi Grameri (şekil Bilgisi), Türk Dil Kurumu Yayınları: 827 Ankara, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2005), Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler. Türk Dili zerine Araştırmalar- II, Türk Dil Kurumu, Ankara. S. 483-490.
- Sakan, H. İ. (2014). H. 1292-1294/m.18751877 Yılları Resmi Yazışmalar Olan Mutasarrıflık Defterinin Yeni Harflere Aktarımı, Lefkoşa.
- şafak, A. (2016). Kuzey Kıbrıs Türk Cunhuriyeti'nde Gayr-I Müslimler Ve şer'iyye Mahkemeleri, Akademik Sosyal Ve Araştırma Dergisi, Yıl:4, Sayı:27.

- Şentürk, H. (2014). 1873-1878 Magusa Şer'iyye Sicili İkinci Bölümünün Günümüz Harflerine Aktarımı, Lefkoşa.
- Türk, O. (2017). Türk Edebiyatında Hamza-Nâme Adlı Eserin 72. Cildinin Nesir Üslûbunun İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching (IJLET)*, 5/2, 357-370.
- Türk, O. (2017). Türkçe Öğretmenlerinin Konuşma İlgileri Ve Sınıf İçinde Kullandıkları Konuşma Dili Üzerine Bir Araştırma. *Turkish studies*, 12(6), 783-798.
- Türk, O. (2019). Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta Basının Yeri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED)*, 11 (22), 281-294.
- Türk, O. (2020). Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir Değerlendirme. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 11 (44), (320-334).
- Özkul, A.E. (2005). Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekin, D. Y. (2007). Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Tek Ağaç Yayınları, Ankara.
- Timurtaş, F.K. (2008). Osmanlı Türkçesine Giriş, I.C., 29. Baskı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Timurtaş, F.K. (2005). Osmanlı Türkçesi Metinleri, II.C. 10. Baskı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Timurtaş, F.K. (2005), Osmanlı Türkçesi Grameri, III.C. 12. Baskı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Yazıcı, H. (2014). 320 Numaralı Karaman Şer'iyye Sicilinin Yeni Harflere Aktarımı, 2014, Lefkoşa.
- Türk Dil Kurumu, (1963a), Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları 1 (212), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Yıldız, S. (2006), Tanzimat Dönemi Edebiyatı, 2. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.